

## II. LINGVISTICĂ

### « MONOFTONGAREA » EA > A DUPĂ LABIALE ÎN ELEMENTELE SLAVE ALE DACOROMÎNEI

Acad. E. PETROVICI

În remarcabila sa gramatică istorică a limbii bulgare, Kiril Mirčev, ocupându-se de tratamentul lui *ě* bulgar în elementele slave (bulgare) ale limbii române, afirmă că iat (*ě*) bulgar a fost redat în limba română, în anumite condiții, prin *ea*, care înaintea unei silabe conținând un *a* sau un *ъ*, a devenit *a*, ca de exemplu în rom. *izmană*, *nevastă*, *pomană*, *vadră*, *țavă* < bulg. *izmēna*, *nevēsta*, *pomēnъ*, *vēdro*, *cēvъ*<sup>1</sup>.

Două din exemplele citate de lingvistul bulgar au nevoie de anumite precizări. Astfel rom. *pomană* nu provine din sl. *pomēnъ*. El s-a format pe teren românesc ca postverbal al lui *a pomeni* după modelul lui *dojană* — *a dojeni*, *ceartă* — *a certa*, *năluca* — *a năluci*, *oglinďă* — *a oglinďi*, *osindă* — *a osindî*, *rugă* — *a se ruga*, *tăgadă* — *a tăgădui*, *trintă* — *a trinti*, *trudă* — *a (se) trudi* etc. În ce privește pe *țavă*, forma slavă care i-a stat la bază a fost *cěvъ* (nu *cěvъ*), care în limba română a devenit *\*țeave* > *țeve*, cu pluralul *țevi*, din care a fost refăcută o formă de singular *țavă* (> *țavă*)<sup>2</sup>. În legătură cu forma din urmă mai trebuie remarcat că în toate celelalte exemple *ě* (> *a*) e precedat de o nazală sau fricativă labială, pe cînd în *țavă* (*țavă*) consoana precedentă este o africată dentală. Forma *țavă* (*țavă*) intră în categoria lui *țeapă* (*țapă*), *înțeapă* (*înțapă*), *țeapăn* (*țapăn*), *țară* (< *țeară*), *țeastă* (*țastă*), *proțap* (< *\*pro-țeap*)<sup>3</sup>. « Monoftongarea » — dialectală (cu excepția aceleia din *țară*) — a lui *ea* se explică în aceste forme puțin diferit de aceea din forme ca *nevastă*, *pomană* etc. De aceea, în cele ce urmează ne vom ocupa numai de « monoftongarea » lui *ea* precedat de labiale.

Cauza « monoftongării » lui *ea* nu poate fi, însă, cea indicată de gramatica istorică a limbii bulgare citată mai sus. Explicarea fenomenului propusă de Kiril Mirčev nu ține cont de faptul că, în numeroase elemente de origine

<sup>1</sup> KIRIL MIRČEV, *Историческа граматика на българския език*, Sofia, 1958, p. 72.

<sup>2</sup> Diferitele aspecte pe care le-a luat *\*țeave* în graiurile dacoromîne pot fi urmărite pe harta 485 a *ALR* sn, vol. II. Drept dovadă că forma *țavă* (< *țeavă*) se datorește durificării lui *t'* poate servi coincidența aproape perfectă a ariei lui *țavă* cu aceea, de exemplu, a lui *nepoți* sau a lui *subțire*. Vezi SCL, I (1950), p. 190—191, hărțile nr. 6 și 7.

<sup>3</sup> Etimologia lui *proțap* este bulg. *проуца* (vezi DLRM, s. v. *proțap*). În unele graiuri bulgare (apuse) se constată aceeași « monoftongare » a fostului *ě* după africata *t'*, ca în graiurile românești (sau în majoritatea lor). Prin Bulgaria apuseană *проуца* are forma *проуца*, ca *цал*, *цала*, *цалува* în loc de *цял*, *цяла*, *целува*. (STOJKO STOJKOV, *Българска диалектология за I курс на учителските институти* (litografiat), Sofia, 1955, p. 29).